

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
ім. Г.С. Сковороди

Вісник
Харківського національного
педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди

Психологія

Випуск 18

Харків
ХНПУ 2006

ЗМІСТ

Г.В. Акименко МОДА ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЗУ ТА САМОАКТУАЛІЗАЦІИ ОСОБИСТОСТІ.....	5
Л.В. Вишневська, М.А. Кузнєцов СИТУАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ЕМОЦІЙНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	11
Т.М. Єльчанінова ОСОБЛИВОСТІ УВАГИ УЧНІВ 6-РІЧНОГО ВІКУ.....	26
Г.І. Зеленін ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-ОСОБИСТІСНОЇ СФЕРИ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	32
М.В. Зивзах ПОВЕДІНКА СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНО- ТРЕНУВАЛЬНОГО ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ..	42
Н.С. Зимогляд ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОЛЬОРОВИХ УПОДОБАНЬ В ОДЯЗІ (НА ПРИКЛАДІ СТУДЕНТІВ-ДИЗАЙНЕРІВ) ...	47
О.В. Зозуля ОСОБЛИВОСТІ Я-КОНЦЕПЦІЇ УЧНІВ КОЛЕДЖУ, ЯКІ МАЮТЬ ВНУТРІШНІЙ КОНФЛІКТ	56
З.І. Ікуніна, В.П. Іванчук ГОТОВНІСТЬ ДО ОВОЛОДІННЯ УЧБОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЯК КОМПОНЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКОЛИ	63
Ю.Ю. Ільїна ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ТА ЕМОЦІЙНОГО КОМПОНЕНТІВ В СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТІВ	72
Н.С. Моргунова КОМПЛЕКС МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПЕРЕДУМОВ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.	77
О.А. Назаров ОСОБЛИВОСТІ РЕАКЦІЙ ЧОЛОВІКІВ-ВБИВЦЬ У СИТУАЦІЇ ФРУСТРАЦІЇ ТА ФОРМИ ЇХ КОРЕКЦІЇ	85
Г.М. Свіденська МОДЕЛЬ РОЗВИВАЮЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ «ПСИХОЛОГ (УЧИТЕЛЬ) – ПІДЛІТОК» ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ САМОСВІДОМОСТІ	91

2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. — М.: Просвещение, 1968. — 464 с.
3. Венгер Л.А. Психологические вопросы подготовки детей к обучению в школе //Дошкольное воспитание. — 1970. — № 4. — С. 36-41.
4. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. — М.: НПО «Образование», 1996. — 160 с.
5. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. — М.: Педагогика, 1986. — 239.
6. Кравцова Е.Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. — М.: Педагогика, 1991. — 150 с.
7. Ульenkova У.В. К проблеме дифференцированной подготовки детей к школе//Дошкольное воспитание. — 1987. — № 2. — С.33-37.

Ю.Ю. Ільїна

ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ТА ЕМОЦІЙНОГО КОМПОНЕНТІВ В СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТІВ

У вищій школі проблема особистісно-орієнтувального підходу є актуальною; вона дає можливість у процесі навчання та виховання курсантам та студентам не просто засвоювати інформацію, а максимально усвідомлювати значення логічних структур як особистісних, що дозволяють проявити себе творче ще у вищому навчальному закладі. Враховуючи гуманістичний принцип, ми вважаємо, що деякі компоненти стимулюють інтелектуальну активність та емоційний фон навчання, а саме: ведення діалогу, як з викладачем, так і між собою в процесі спілкування, на заняттях, чітка постановка запитання, проявлення емпатії, довіри, вільності у думках, ширість в почутті.

Припущенням нашого дослідження стала теза: чим вищий емоційний фон, тим більше курсанти проявляють себе інтелектуально активніше у процесі самовизначення та спілкування.

Вдивляючись у майбутнє нашої країни хотілося б зупинитися на розкритті проблеми фахівця нового типу. Сього-

дні дійсно залишаються невирішеними багато питань, негради, які були і є до цього часу суттєво впливають на розвиток особистості, але в рисах характеру її, майбутнього спеціаліста – громадянина держави, повинні домінувати ширість, неповторність, доброзичливість, цілісність натури, високий професіоналізм.

Становлення особистості – це складна система взаємодії зовнішнього і внутрішнього факторів, це процес суперечливий та тривалий. Видатний вчений Л.С.Виготський стверджував, що неможливо не враховувати індивідуальність людини, її природність, що виступає як соціально обумовлені елементи. Положення Л.С.Виготського стали концептуальними для розробки проблеми розвитку та формування особистості й знайшли відображення у дослідженнях Б.Г.Ананьєва, Л.І.Божович, Г.С.Костюка, О.М.Леонтьєва, Г.О.Люблінської, С.Л.Рубінштейна та інших.

У своїх дослідженнях ми за основу брали парадигму, що людина являє собою соціальний індивідуум, що поєднує в собі риси загальнолюдські, соціально значущі та індивідуально неповторні властивості, тобто особистість є суб'єктом пізнання та активного перетворення світу.

Людина не може жити без середовища, спілкування, без можливості адаптуватись до довкілля. Зупинимось більш детально на проблемі адаптації організму як психологічного поняття, яке відображує здатність організму активно пристосовуватися до навколишнього середовища. Досліджуючи проблему пристосування людини, психологи прийшли до висновку, що основним регулятором психічної адаптації людини є її вищі психічні функції – активна увага, довільна пам'ять, понятійне мислення, волюва активність. Остання є структурним елементом свідомості поряд з емоціями, самосвідомістю. Понятійне мислення притаманне лише людині і є вищою формою прояву свідомості, яка має суспільний характер та відображує такі риси, як самостійність, активність та вибірковість.

Активність свідомості визначається не безпосередньо, а опосередковано завдяки мисленню. Людина відкриває закони, пізнає їх та використовує у своїй практичній діяльності.

Отже свідома людина відображує свій вияв у знаннях, переживаннях, а повніше у тих чи інших вчинках та діяльності.

У процесі еволюції людська свідомість набула здатності до регуляції та саморегуляції поведінки, до самопізнання, навчання, самовиховання, соціалізації, самовдосконалення та самосвідомості, яка має різні форми прояву і пов'язана з пізнавальними, емоційними та вольовими сторонами особистості. Разом з тим, слід підкреслити, що головним чинником саморегуляції людини є її інтелект та інтелектуальні емоції, що пов'язані з процесом мислення, а саме – інтерес, здивування, зацікавленість тощо.

Структура інтелекту має складний характер, в якій центральне місце належить здатності людини до виконання різноманітних розумових операцій, і зумовлена рівнем розвитку інших інтелектуальних здібностей. В поняття інтелект входять три його типи: генетичний, поведінковий, вимірjuвальний, де поведінковий є предметом взаємодії як генетичного, з одного боку, так і середньо вищого фактору, з іншого. Поведінковий інтелект виявляється у здатності розв'язувати задачі, що пов'язано з оперуванням абстрактними поняттями, а також в здатності навчатися та використовувати набутий досвід у розв'язанні нових задач, пристосуванні до нових ситуацій, тобто ефективно виконувати переробку інформації. Отже, ми вважаємо, що інтелектуальна активність – це здатність до свідомого, цілеспрямованого як пізнання, так і перетворення себе і довкілля, що виявляється в психологічному настрої на діяльність на фоні емоційного компоненту.

Мета нашого дослідження полягає у виявленні функціонування інтелектуальної активності та її взаємозв'язок з емоційним компонентом та вплив емоцій на ірраціональне.

На початковому етапі дослідження нашою метою стало визначення основних компонентів інтелектуальної активності курсантів.

Аналіз наукової літератури з проблеми розвитку особистості, експериментальні спостереження дозволили визначити найбільш важливі із них: когнітивний, емоційний, поведінковий. Крім того, на кожному з зазначених рівнів ми визначили критерії їх оцінок.

Зупинимося більш детально на компонентах інтелектуальної активності. Когнітивний визначає два напрямки розумової діяльності.

1. Взаємодія суб'єкта з зовнішнім світом, пізнання предметів та явищ, засвоєння інтелектуальних надбань людства, формування пізнавальних інтересів, розумових дій та операцій, що розвивають здатність у суб'єкта до самостійного мислення, тобто активізація і розвиток мислення виступає умовою успішного засвоєння когнітивних процесів.
2. Процесуальна діяльність, де найголовнішим є зміна психічних рис особистості та категоріальної диференціації свідомості, що сприяє вибірковому сортуванню вражень про оточуючу дійсність та опосередкований характер діяльності. Ця сентенція органічно перекликається з теорією функціональних систем П.К.Анохіна та з концепцією О.Р.Лурія про три функціональні блоки мозку.

Емоційна децентрація виступає як можливість суб'єкта сприймати та враховувати в своїй поведінці стани, бажання та інтереси інших людей при умові інтелектуально активного формування особистості. При вивченні емоційної сфери ми орієнтувались на позицію, започатковану К.Левіном, згідно якої природу емоцій можна зрозуміти тоді, коли вона досліджується емоційно. Відмежувати їх від соціальних впливів, від інтелектуального розвитку, це означає уявляти їх пустою абстракцією. В той час, як первинна емоція – це реакція суб'єкта на все те, що має відношення до його збереження, вдосконалення, розвитку його особистості. Саме це несвідома форма, в якій і народжуються вищі, свідомі емоції.

Під самоусвідомленням, згідно з концепцією В.С.Мухіної, ми розуміємо психологічну структуру, що являє собою єдність свідомого сприйняття як навколишнього середовища, так і своєї неповторної особистості.

У зв'язку з вище зазначеним треба зрозуміти, наскільки розвиток свідомості, саморегуляції пов'язані з розвитком інтелекту, тому що поняття свідомості має широке значення. Для того, щоб інтелектуальні можливості суб'єкта досягли визначального рівня регуляції розумової діяльності необ-

хідно, щоб людина усвідомила чітко сутність буття. Ми спробували розглянути ці зв'язки.

Вивчення взаємозв'язку інтелектуального та емоційного компонентів особистості нами проводилося у курсантів АЦЗ України (1 та 2 курси). У дослідженні приймало участь 83 особи. Курсантам були запропоновані завдання творчого характеру, що потребували довільного опису абстрактних понять. На основі аналізу отриманих результатів було виділено дві групи курсантів з чіткими показниками теоретичного та дослідницького характеру в інтелектуальному проявленні без належного емоційного. Саме цей чинник і спонукає нас до проведення наступного експериментального дослідження з обов'язковим емоційно – позитивним забезпеченням.

Отже, ми зупинилися на характеристиці інтелектуальних компонентів в становленні особистості курсантів. Вивчення емоційно – позитивного забезпечення в формуванні особистості курсантів стане одним із напрямків подальшого дослідження.

Список літератури

1. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания. – М., Воронеж. НПО МОДЭК, 1996. – 384 с.
2. Выготский Л.С. История развития высших психических функций // Собр. Соч. в 6-ти томах. – Т. 3. – М.: Педагогика, 1982. – 328 с.
3. Костюк Г.С. Проблемы личности в философском и психологическом аспектах //Избранные психологические труды. – М., Педагогика, 1988. – С. 76 – 83.
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., Политиздат, 1975. – 368 с.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М., Учпедгиз, 1946. – 704 с.